

ЛІТЕРАТУРА

1. Пастернак-Таранушенко Г. А. Що будемо, визнаємо, як навчимося захищати... Про стратегію забезпечення економічної безпеки України // Смолоскипи. -1999. -№ 1.
2. Пастернак-Таранушенко Г.А. Філософські засади забезпечення економічної безпеки держави (з викладенням основ філософії екосистеми) // Стратегічна панорама. -2001. -№ 1-2.
3. Шиян А.А. Социальные технологии для XXI века: природа Человека и законы самоорганизации иерархических социальных структур. - Хмельник: Лабораторія Синергетики Живого, 1999. -148 с.
4. Курносов Ю.В. Конотопов П.Ю. Аналитика: мето-

дология, организация и технология информационно-аналитической работы. -М.: РУСАКИ, 2004. -512 с.

5. Хантінгтон Самюель. Зіткнення цивілізацій? // Поліс. -1994. -№ 1. -С.33-48.

6. Гнатюк Р.М. Необхідність та шляхи створення підприємствами зовнішніх систем пошуку, оцінки та відбору персоналу // Наукові здобутки молоді вирішення проблем харчування людства у XX столітті: 70-та наук.-практ. конф. молодих вчених, аспірантів і студентів: Програма і матеріали конф.; 20-21 квітня 2004 р. -Київ: НУХТ, 2004. - Ч.1. -С.65.

Надійшла до редакції 11.06.2004

ГНАТЮК Р.М. РАЗРАБОТКА СИСТЕМЫ САМОРЕГУЛЯЦИИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА

Выполнена постановка задачи по созданию системы саморегуляции экономической безопасности государства путем разработки и внедрения экономической и деловой культуры.

GNATYUK R.M. SYSTEM ENGINEERING OF SELF-CONTROL OF ECONOMIC SAFETY OF THE STATE
Statement of a problem of creation the system of self-control of economic safety of the state by development and introduction of economic and business culture is executed.

О.М. ГОЛОВЧЕНКО

канд. екон. наук, доц.

Одеський юридичний ін-т Національного університету внутрішніх справ

УДК 330.117:346.548(477)

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Економічна безпека (ЕБ) розглянута як підсистема системи національної безпеки України; виділені найважливіші елементи внутрішньої структури ЕБ; визначені критерії оцінки стану ЕБ. Запропонована система показників-індикаторів, що дозволяють завчасно вживати заходи до ліквідації загроз ЕБ.

Економічна безпека є одним із найважливіших складових елементів національної безпеки, вона відображає причинно-наслідковий зв'язок між економічною могутністю країни, її військово-економічним потенціалом і національною безпекою. Забезпечення економічної безпеки - це гарантія незалежності країни, умова стабільності та ефективної життєдіяльності суспільства, досягнення успіху. Це пояснюється тим, що економіка являє собою одну з життєво важливих сторін діяльності суспільства, держави й особистості, і тому є однією з важливих складових національної безпеки. Отже, забезпечення економічної безпеки належить до найважливіших національних пріоритетів.

Важливою причиною зниження рівня економічної

безпеки держав, які знаходяться в процесі переходу від одного економічного устрою до іншого, є нестабільність. Стан нестабільності посттоталітарних систем викликаний багатьма причинами, серед них: глибока структурна криза економіки, яка призводить до різкого падіння рівня життя населення, розшарування і люмпенізації суспільства; поглиблення політичних, етнічних протиріч; одночасна дія двох різнонаправлених тенденцій: інтернаціональної модернізації суспільства і націоналізації життя у певному регіоні; порушення консенсусу у суспільстві між політичними силами, соціальними групами з питань цілей реформ та методів їх досягнення тощо [1, с.63].

Економічна безпека органічно включена в систему

державної безпеки, разом із такими її складовими, як забезпечення надійної обороноздатності країни, підтримка соціального миру в суспільстві, захист від екологічних лих. Тут усе взаємозалежно, і один напрямок доповнює інший: не може бути військової безпеки при слабкій і не-ефективній економіці, як не може бути ні військової безпеки, ні ефективної економіки в суспільстві, що роздирається соціальними конфліктами. Якщо розглядати ті чи інші сторони безпеки, то обов'язково треба враховувати їхні економічні аспекти.

Економічна безпека традиційно розглядається як найважливіша якісна характеристика економічної системи, що визначає її здатність підтримувати нормальні умови життєдіяльності населення, стійке забезпечення ресурсами розвиток народного господарства, а також послідовну реалізацію національно-державних інтересів. За своєю природою економічна безпека держави охоплює всі галузі господарства і всі аспекти життя держави та її населення. Природно, що економічна безпека держави має враховувати економічні інтереси кожного мешканця та груп населення і поєднувати їх з загальнодержавними інтересами. При цьому пріоритет надається тому рівню, який на цей час є найважливішим.

Поняття "безпеки" широко трактується практично у всіх життєво важливих напрямках. Традиційно прийнято виділяти три рівні безпеки: особиста, суспільства і держави. Особливе місце належить економічній безпеці, у рамках якої виділяються такі напрямки для її забезпечення, як безпека вітчизняного сектора виробництва, стійкість національної грошово-кредитної системи, регіональні аспекти економічної безпеки й економічна безпека суб'єктів господарювання.

Сама економічна безпека має складну внутрішню структуру, де можна виділити 3 її найважливіші елементи:

1. Економічна незалежність не має абсолютного характеру тому, що міжнародний поділ праці робить національні економіки взаємозалежними одна від одної. За цих умов економічна безпека на макрорівні означає можливість контролю за національними ресурсами, досягнення такого рівня виробництва, ефективності та якості продукції, що забезпечує її конкурентоспроможність і дозволяє на рівних брати участь у світовій торгівлі, коопераційних зв'язках і обміні науково-технічними досягненнями.

2. Стабільність і стійкість національної економіки, що передбачають захист власності у всіх її формах, створення надійних умов і гарантій для підприємницької активності, стримування факторів, здатних дестабілізувати ситуацію (боротьба з кримінальними структурами в економіці, недопущення серйозних розривів у розподілі доходів, що загрожують викликати соціальні потрясіння і т.д.).

3. Здатність до саморозвитку і прогресу, що особливо важливо в сучасному світі. Створення сприятливого клімату для інвестицій та інновацій, постійна модернізація виробництва, підвищення професійного, освітнього і загальнокультурного рівня працівників стають необхідними та обов'язковими умовами стійкості і самозбереження

національної економіки [2, с.4].

Отже, економічна безпека - це сукупність умов і факторів, що забезпечують незалежність національної економіки, її стабільність і стійкість, здатність до постійного відновлення і самовдосконалення. Криза, що охопила українське суспільство, істотно ускладнює вирішення завдань, зв'язаних з відображенням загроз економічній безпеці. Все в існуванні світу, держави та в житті людини має економічне підґрунтя. Тому напрямків економічної безпеки дуже багато.

Для кращого розуміння сутності економічної безпеки важливо усвідомити її зв'язок з поняттями "розвиток" і "стійкість". Розвиток - один із компонентів економічної безпеки. Адже якщо економіка не розвивається, то різко скорочуються можливості її виживання, а також опірність і пристосованість до внутрішніх і зовнішніх загроз. Стійкість і безпека - найважливіші характеристики економіки як єдиної системи. Їх не варто протиставляти, з них кожна по-своєму характеризує стан економіки. Стійкість економіки характеризує міцність і надійність її елементів, вертикальних, горизонтальних і інших зв'язків усередині системи, здатність витримувати внутрішні і зовнішні "навантаження". Безпека - це стан об'єкта в системі його зв'язків із погляду здатності до виживання в умовах внутрішніх і зовнішніх загроз, а також дії факторів, що непередбачені та не прогнозовані [3, с.98].

Сутність економічної безпеки реалізується в системі критеріїв і показників. Критерієм економічної безпеки може бути оцінка стану економіки з погляду найважливіших процесів, що відображають сутність економічної безпеки. Оцінка безпеки повинна містити в собі наступні критерії: ресурсного потенціалу і можливостей його розвитку; рівня ефективності використання ресурсів, капіталу і праці та його відповідності рівню в найбільш розвинутих і передових країнах, а також рівню, при якому загрози зовнішнього і внутрішнього характеру зводяться до мінімуму; конкурентоздатності економіки; цілісності території та економічного простору; суверенітету, незалежності і можливості протистояння зовнішнім загрозам, соціальній стабільності й умов запобігання і вирішення соціальних конфліктів.

Донедавна проблеми економічної безпеки були предметом розгляду в основному західних фахівців. Українські дослідники звернулися до них порівняно недавно. Категорія економічної безпеки є новою для української економіки. Економічна безпека - синтетична категорія економічної теорії і політології й одночасно універсальна категорія, дія якої виявляється на всіх рівнях - від національної економіки до окремо взятого підприємства [4, с.67].

Система показників-індикаторів, що мають кількісне вираження, дозволяє завчасно сигналізувати про небезпеку, і вживати заходів по її попередженню. Для економічної безпеки значення мають не самі показники, а їхні граничні значення - граничні величини, недотримання значень яких перешкоджає нормальному перебігу розвитку різних елементів відтворення, приводить до формування

негативних, руйнівних тенденцій в галузі економічної безпеки. Як приклад (стосовно внутрішніх загроз) можна назвати рівень безробіття, розрив у доходах між найбільш і найменш забезпеченими групами населення, темпи інфляції. Наближення до їх гранично припустимої величини свідчить про наростання загроз соціально-економічної стабільності суспільства, а перевищення граничних значень - про вступ суспільства в зону нестабільності і соціальних конфліктів, тобто про реальний підрив економічної безпеки. З погляду зовнішніх загроз як індикатори можуть виступати гранично припустимий рівень державного боргу, втрата позицій на світовому ринку, залежність національної економіки та її найважливіших секторів (включаючи оборонну промисловість) від імпорту закордонної техніки, комплектуючих виробів чи сировини.

Важливо підкреслити, що найвищий ступінь безпеки досягається за умов, що весь комплекс показників перебуває в межах припустимих кордонів своїх граничних значень, а граничні значення одного показника досягаються без шкоди іншим. Наприклад, зниження темпу інфляції до граничного рівня не повинне викликати підвищення рівня безробіття понад припустиму межу, чи зниження дефіциту бюджету до граничного значення - до повного заморожування капіталовкладень і падінню виробництва і т.д.

Отже, можна зробити висновок, що за межами значень граничних показників національна економіка втрачає здатність до динамічного саморозвитку, конкурентноздатності на зовнішніх і внутрішніх ринках, стає об'єктом експансії інонаціональних і транснаціональних монополій, потерпає від корупції, криміналу, розкрадання національного багатства.

Серед показників економічної безпеки можна виділити показники:

- економічного зростання (динаміка і структура національного виробництва і доходу, показники обсягів і темпів промислового виробництва, галузева структура господарства і динаміка окремих галузей, капіталовкладення й ін.);
- які характеризують природно-ресурсний, виробничий, науково-технічний потенціал країни;
- що характеризують динамічність і адаптивність господарського механізму, а також його залежність від зовнішніх факторів (рівень інфляції, дефіцит консолідованого бюджету, дія зовнішньоекономічних факторів, стабільність національної валюти, внутрішню і зовнішню заборгованість);
- якості життя (ВВП на душу населення, рівень диференціації доходів, забезпеченість основних груп населення матеріальними благами і послугами, працездатність населення, стан навколишнього середовища і т.д.) [5, с.27].

Граничні рівні зниження безпеки можна охарактеризувати системою показників загальногосподарського і соціально-економічного значення, що відображають:

- гранично припустимий рівень зниження економічної активності, обсягів виробництва, інвестування і фінансування, за межами якого неможливий самостійний економічний розвиток країни на технічно сучасному, конкурен-

тноздатному базисі, збереження демократичних засад суспільного ладу, підтримання оборонного, науково-технічного, інноваційного, інвестиційного й освітньо-кваліфікаційного потенціалу;

- гранично припустиме зниження рівня та якості життя основної маси населення, за межами якого виникає небезпека неконтрольованих соціальних, трудових, міжнародних і інших конфліктів; створюється загроза втрати найбільш продуктивної частини національного "людського капіталу" і нації як органічної частини цивілізованої спільноти;

- гранично припустимий рівень зниження витрат на підтримання і відтворення природно-екологічного потенціалу, за межами якого виникає небезпека необоротного руйнування елементів природного середовища, утрати життєво важливих ресурсних джерел економічного зростання, а також значних територій проживання, розміщення виробництва і рекреації, заповідіяння непоправного збитку здоров'ю нинішнього і майбутнього поколінь [5, с.31].

Економічна безпека держави є комплексною системою, яка включає в себе множини елементів і напрямків. Серед них: демографічна безпека, ресурсна, продовольча, енергетична, фінансово-грошова, кримінальна, медична безпека та ін. Рівень економічної безпеки визначається за станом найбільш вразливого її напрямку, показники якого найбільш близькі до критичних.

Отже, можна зробити висновок, що економічна безпека - це здатність економіки забезпечувати ефективно задоволення суспільних потреб на національному і міжнародному рівнях. Іншими словами, економічна безпека являє собою сукупність внутрішніх і зовнішніх умов, що сприяють ефективному динамічному зростанню національної економіки, її здатності задовольняти потреби суспільства, держави, індивіда, забезпечувати конкурентноздатність на зовнішніх і внутрішніх ринках, що гарантує від різного роду загроз і втрат.

ЛІТЕРАТУРА

1. Данільян О.Г., Дзюбань О.П., Панов М.І. Національна безпека України: структура та напрямки реалізації. - Харків: Фоліо, 2002. -121 с.
2. Абалкин Л. Экономическая безопасность России угрозы и их отражение // Вопросы экономики. -1994. -№ 12. -С.4-13.
3. Сенчагов В. О сущности и основах стратегии экономической безопасности России // Вопросы экономики. -1995. -№ 1. -С.97-106.
4. Козаченко Г.В., Пономарьов В.П., Ляшенко О.М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: Монографія. -К.: Лібра, 2003. -280 с.
5. Бухвальд Е., Гловацкая Н., Лазуренко С. Макроаспекты экономической безопасности: факторы, критерии и показатели // Вопросы экономики. -1994. -№ 12. -С.25-35.

Надійшла до редакції 12.06.2004

ГОЛОВЧЕНКО Е.Н. КРИТЕРИИ ОЦЕНКИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ

Экономическая безопасность (ЭБ) рассмотрена как подсистема системы национальной безопасности Украины; выделены важнейшие элементы внутренней структуры ЭБ; определены критерии оценки ее состояния. Предложена система показателей-индикаторов, позволяющих заблаговременно принимать меры к ликвидации угроз ЭБ.

GOLOVCHENKO E.N. CRITERIA OF THE ESTIMATION OF MAINTENANCE OF NATIONAL ECONOMIC SAFETY OF UKRAINE

Economic safety (ES) is considered as a subsystem of system of national safety of Ukraine; the major elements of internal structure ES are allocated; criteria of an estimation of its condition are determined. The system of the parameters-indicators allowing beforehand to take of a measure to liquidation of threats ES is offered.

Є.О. ДРОБИШЕВСЬКИЙ

Національний університет внутрішніх справ

УДК 336.221.4:65.011.8

ДЕРЖАВНЕ СТИМУЛЮВАННЯ ДЕТИНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ

Досліджено взаємозв'язок податкової політики і динаміки тіньового сектора економіки щодо розробки механізмів економічного тиску на нього з боку держави.

Останнім часом в розвинених країнах світу величезну актуальність набула проблема тіньової економіки. Інтерес до неї в Україні обумовлений реаліями нашого життя, коли при переході до ринкових відносин, з руйнацією адміністративно-командної та планової систем виникає нестабільність, незбалансованість і нерегульованість багатьох сфер економіки. Повною мірою це стосується податкової системи, побудова якої в Україні поєднана з багатьма помилками і прорахунками. Закономірним наслідком неефективності податкової системи є зростання тіньової економіки.

Метою даної статті є дослідження взаємозв'язку податкової політики і динаміки тіньового сектора економіки, а також розробка можливих механізмів економічного тиску на нього з боку держави.

Дослідженням тіньової економіки останнім часом присвячені роботи А. Базиліока, В. Бороздока, В. Голікова, В. Гончарової, М. Дем'яненка, В. Колеснікова, І. Лукінова, В. Ортинського, А. Реженко, О. Турчинова; різних питань реформування системи оподаткування – М. Бадида, Б. Букача, В. Вишневіського, Т. Ефименко, Д. Красникова, С. Лондаря, С. Стещенко та ін.

Хотілося би звернути увагу на недостатнє теоретичне дослідження питань взаємодії податкової політики держави і тіньового сектора економіки.

Питанням сутності, структури і класифікації тіньових

економічних відносин приділено багато уваги в роботах деякого з вказаних авторів (наприклад, В.В. Колеснікова [1]). Аналіз їх не входить у мету нашої роботи, але у формуванні загального уявлення автора вони відігравали виняткову роль.

За метою даного дослідження ми обмежимося розглядом лише тих протиправних дій, що підпадають під визначення "тіньових", караність яких не виходить за рамки відповідальності за несплату податків (тобто здійснюваних шляхом укриття реальних обсягів робіт, завищення витрат, використання необґрунтованих пільг та ін.), тому що саме такі дії знаходяться в сфері податкового регулювання. Так званий "кримінальний" сектор тіньової економіки (наркобізнес, рекет і т.п.) залишиться поза нашим розглядом у зв'язку з його, на наш погляд неекономічним характером.

Серед основних причин, що спонукають підприємців приховувати свої доходи в "тіні" більшість авторів виділяють:

- надмірний податковий тиск;
- нерегульованість деяких сфер господарського життя, прогалини в законодавстві;
- корупційні та інші протизаконні дії з боку чиновників державного апарата;
- спрага надприбутків.

Особливу увагу в даному дослідженні ми приділимо